

A Gyáva Hős. Harold Lloyd játéka. A címből Charlie Chaplin elgondolása kísért. A hős, aki gyáva s a gyáva, aki hős: Chaplin-nek szinte monopolizált paradoxona. Az *Aranyláz*, a *Cirkusz* s más darabjai is efféle motívumokból szövődnek. De a cím helytelenül kísért. Harold Lloyd gyáva hőse nem oly hangsúlyosan szimbolikus, nem akar oly sűrűn tragikomikus lenni, mint Chaplin rokon-figurái. Tiszta komikumban azonban felülmulja amazokat. Meggondolkoztat: vajjon színésznek nem nagyobb-e Harold Lloyd, mint Chaplin s nem csupán Chaplin a rendező s a filmíró biztosítja-e Chaplinnek a színésznét is, az elsőséget. *A gyáva hős* a legjobb Lloyd-szerep s a legkacagatóbb filmvígjáték mindazok közül, melyeket valaha láttam. Hiányzik belőle az a kissé szemitaifú cinizmus, mely Chaplin ilyirányú ábrázolásainak, minden kiválóságuk mellett, némileg bántó emanációja. Tulzot fontoskodásnak is vélem világnézetet építeni bátorság és gyávaság relativitására. Lloyd a témát izlésebben oldja föl s játéka súlypontját nem annyira a gúnyra, mint inkább a humorra helyezi. Hogy ennek ellenére filmirodalmunk kevesebbet foglalkozik vele, mint Chaplinnel, annak okát egyszerűen abban látom, hogy Lloyd nem filmíró, másrészt abban, hogy játékában nehezebb az irodalmi analógiák konstruálása, mely körülmény mindig (a művészet más területein is látjuk, pl. a festészetben) nagyon befolyásolja írók és kritikusok érdeklődését. *A gyáva hős* legtöbb saját-sága: eredeti, rugalmas ötletesség. A komikum akkor lep meg leginkább, ha akkor is fokozható s új motívumokkal variálható, mikor azt már szinte kétségbevonjuk. Az éjtszakai hajóraszökés, a viaskodás a két rablóval s az elméíthatatlan, árulkodó majommal, melyet végül mégis a maga céljára, alibibizonyításra használ, végül az a jelenet, melyben a többszörösen lesújtott, de sehogyssem harcképteleníthető rablót egy pillanat alatt *mentőövek* ráhajigálása által teszi harcképtelenné, úgyhogy végül mocanni sem bír s ő nyugodtan ráülhet a furcsa hürkába zárt zsákmányra s terelheti szülőfaluja felé a folyón, ezek olyan példák, melyekhez hasonlókat rengeteget felhozhatnánk. Hozzá kell még ehhez tenni, hogy sohasem téved vígjátékából burleszk-szerű abszurdumba, nincsenek agyonboxolhatóan, agyongázolhatóan, százszer is föltámadó ellenfelei, a hu-

mor huzamos szuggesztíóját a váratlanul változatos cselekmény által éri el.
Marconnay Tibor.

Képzőművészeti szemle.

Szönyi István kiállítása. Az elmúlt négy-öt esztendő alatt rendszerint hiába kerestük Szönyi István festményeit kiállításainkon. Néha-néha megjelent ugyan egy-egy felvillanásszerű képpel, amely csak fokozta az érdeklődést készülődő visszavonultságra rejtett tevékenysége iránt, de nem elégitette ki művészetének ama barátait, akik mind türelmetlenebbül várták, hogy végre mikor indul már döntő rohamra.

Ez év január havában jelentkezett ez a pillanat és amidőn az Ernst-múzeumnak összes termeit bejártuk, mert Szönyi mindet betöltötte műveivel, igaz örömmel állapíthattuk meg, hogy a döntés nemcsak bekövetkezett, hanem teljes diadallal is járt. A magyar festészet művelőinek legislegelső sorába juttatott valakit, akiről mindig sejtettük, hogy előbb-utóbb az élre fog kerülni. Nem ok nélkül reméltük ezt, mert Szönyi már első megjelenésének pillanatában is kivételes tehetséget árult el, amely évről-évre folytonosan izmosodott. Nem kényelmes megszokások folytatója volt, hanem mindent a maga szemével és lelkével nézett, mindent újra keresett és meg is talált, nem csoda tehát, ha azok közé számították, akiktől az impresszionizmusnak búcsút mondó festészetünk a legtöbbet várhatta. Sőt, mi több, mint általában minden erős egyéniség, már egészen fiatalon is iskolát csinált, mert bőven akadtak a fiatalok között lelkes követői és lelketlen utánczó is.

Szönyi az impresszionizmus hétköznapi sablonná válásakor, tehát alkonyán jelent meg. Abban az időben, amidőn az egykor üldözött, kigúnyolt, szinte általános érvényű kifejezési móddá, sőt akadémikus unalmú rutinná vált, amelyet az átlag tehetség-telenjei éppen olyan kényelmesen kamatoztattak, mint előbb a müncheni izü ateliertörténelmet, zsánert vagy tájképet. Az egykor élesen megvillanó megfigyelések felszínesen könnyű is-

méltessé váltak, apró szellemeskedésekké, a fény vagy az atmoszféra játékaival üzött olcsó finomkodásokká. Ebben az unottan halkszavú és bágyadtan gyönyörködtető világba, amelyben minden egyéb inkább megvolt, csak épen a kifejezés ereje hiányzott, Szőnyi képei nyers kiáltással törtek be. Nem játszadoztak aprólékos árnyalatokkal és finomka valőrökkel, hanem hatalmas marokkal ragadták meg a természet üstökét és könyörtelenül odacibálták a gyakran kapálódzva ellenkezőt a kép síkjának négy határvonala közé és olyan kemény, szaggatottan torlódó formák közé szorították, amelyek harsogásába sok fül belefájdult.

Szőnyi alkotásain egy csapásra megszünt az az alázatos összeolvadás a téma és ábrázolója között, mely a naturalista festőkre egészen az unalom határáig kötelezővé vált. Szőnyinek eszébe sem jutott, hogy nagy szerényen eltűnjön témái mögött, vagy hogy csak azokról a közvetlen és elsődleges benyomásokról számoljon be, amelyeket számára tárgyai életének egy-egy pillanata nyújtott, hogy szolgai módon alávesse magát holmi percről-percre változó természeti jelenség egy-egy pillanatának. Annak a világának, melyet erős kézzel mi élénk hajított, csak egy centrális mozgója volt, saját magának ösereje, lelkének viharai, nyugtalan megnyugvása vagy újrajongó öröme. Mindez rendszerint fortissimóban, de legalább is forteban; neki nem kellett halkan haldokló dallamok. A lankadás idejében szinte megdöbbentő volt ez a friss üvöltés, melyben kímélet nélkül harsogott Szőnyi friss egészsége és dacos ereje, mitsem törődve a tárgyi avagy ábrázolásbeli tetszetősséggnek ama megalkuvásaival, amelyek az egykor forradalmi impresszionizmusnak és a képviselő jómód felszínes csinoságszeretetének vadházasságából születtek.

De Szőnyi jelentkezése arra az időre is esett, midőn a nyugati expresszionizmus első betörései már lejátszódtak nálunk és számos, inkább csak intellektuálisan, mint intuitive hívó rajongóra és követőre akadtak.

Ettől a „csak azért is“ tábortól első pillanattól különbözött. Forradalma a művészi alkotóerőnek és nem a fejtorésnek forradalma volt, mert már legelső, sokszor még egy kissé tétova alkotásain is meglátszott, hogy olyan valaki jelent meg közöttünk, aki elsősorban is tud újat alkotni és nem csupán akar. De azt is érezni lehetett, hogy ez a szálás, saszemű és keményarcú legény senkit sem akar szolgálni és semmi megszokottnak nem veti magát alá, hanem csak egy dolognak rabja, annak, hogy kitörésszerűen újra és újra kifejezze magát, még pedig úgy, hogy erőszakkal is a maga kemény és kissé komor képére terem mindent, ami lelke hatalmába és szeme ügyébe kerül.

Gyakran brutálisnak látszott. De ez a brutalitás, ez a nyersen harsogó erő valamiképpen nagyon jól esett a fáradt ügyeskedők kendőzött finomkodásai között. Gyakran esetlennen és fenyegetőnek tűnt fel, de esetlensége nem a kelleténél kevesebb, hanem mindig a több megnyilvánulása volt. Fenyegetővé tette az erőszak, amellyel témáit, különösen a tájakat maga elé kényszerítette; összetörte és aztán újból összerakta, de az az egy bizonyos, hogy a hétköznapi unalmát kitörölte belőlük. Az ő képalkotásain sohasem jelent meg afféle ernyedt nyugalom, amely olcsó hangulatok édeskés levélvel kecsegtet. Szőnyi képalkotása a témának és egybekovácsozójának lázas harca volt, úgy hogy az ábrázolás csak a legritkább esetben adott nyugodt léte, de annál többször lázas keletkezést. Szőnyi kezdettől fogva határozott volt és kemény, az ellentétek élvezője, aki nem egyszer durván rúgta el magától a megszokott fogások olcsón kínálkozó csábításait. Minden ízében férfias volt, büszke és dacos egészen a faragatlanságig, mert érezte, hogy útja felfelé nagyon meredeken, de felfelé visz, úgy hogy joga van rátaposni mindenre, ami útját állja.

És ma, amidőn már hegytetőn áll és nyugodtabban tekint körül, mint eddig tehetette, kimondhatjuk azt, amit eddig csak sejtettünk, hogy igaza volt, hogy joga volt előretörésének hatalmas len-

dületére, melyben egy pillanatig sem fulladt ki. Annak, aki idáig tudott emelkedni, nagylépésekkel kellett járnia.

A mai Szőnyi István mindenben a régi és mégis mindenben új. Mindenben a régi, mert mindaz megnyilvánul művészetében, amiért eddig is nagyra tartottuk: a töretlen erő, a jogos dac és büszkeség, a hajlíthatatlan akarat, a mélységes ujjongás. Ám mégis mindenben új, mert művészetében van valami, ami ismert tulajdonságait még pompásabb egységbe vonja, amelynek magaslatán új fénybe öltöznek. Szőnyi István ma megérkezett valahová, ahová eddig lázasan iparkodott, miközben lihegve törtetett felfelé; megállott, körülnézett, felébredt lázából és meglepődve érezte meg, hogy a végtelenséget látja maga előtt.

Ez a végtelenség lassanként mindjobban belopódzik lelkébe és feszülő nyugalommal tölti el annyi rohanás és annyi láz után. Ma már nem kell küzdenie, hogy megragadja az önönlelkébe oltott világ titkait; egyszerűbben, folyamatosabban ömlik belőle az általakult és felfokozott világ képe, amelynek fátyolait valamikor lázas kezekkel kellett leszaggatnia. Ma már körül is nézhet, nemcsak felfelé, hanem vissza is tekint és nyugodtabban láthat, mert már nagyon sok minden az övé, nem kell vajúdnia a belső képével, hogy kifejezésre juttassa. S ha ma ki-kiszakít a világból valamit, nem határolódik el e valami szűk korlátai közé, de legegyszerűbb témája is annyira a világ hordozója lesz, hogy a belső feszültség, majdnem szétveti.

És ma talán még egyszerűbb, mint eddig volt. Talán csendesebb szavú is, bár épen olyan telt és mélyhangú maradt, de ma már nem kell kiáltania, hogy messzeségbe szálljon a szava. Sőt felfedezte a nyugalomnak ama hatalmas erejét, amelynek mélyén az élet és világ erői szunnyadoznak: halkan, lábujjhegyen vezet hozzájuk és megilletődve mutat mély álmódzásukra. Külsőleg talán csak a Duna vizén henyélő csónakokat láttat, egy hófödte völgyet vagy egyéb ezt, vagy azt, de ez a külső dolog csak álarc, amely mögül végtelen erők hívnak ájtatosságra.

Hegytetőre jutott Szőnyi, a messzire és mélyretekintés bérére, de még — reméljük — még nem jutott el az utolsó tetőre, melyet elérni rendeltetése. A fáradságnak, az önmagának örülő ügye befejezetségnek, az önmagát ismételtetésnek még semmi nyoma nála, minden képe csak pillanatnyi megállásnak látszik azon az úton, amely folyton tovább csábítja. Tovább, a még többhöz és még nagyobbhoz. Nagyobbhoz külső és belső méretekben; nagyobbhoz erőben, komolyságban és elmélyedésben olyan démonikus megnyilatkozásokig, melyek a megilletődés borzongásával töltik el bámulóit. Már rálépett erre az útra, amelyen nem sok magyar festő járhatott.

Kivételes és ritka alkotó. Aligha tévedünk, ha azt jósoljuk, hogy nincs távol az az idő, amidőn első lesz a magyar élet legelső művészei között.

Farkas Zoltán.

Zenei szemle.

Operaházunk legújabb vállalkozását, *Hindemith* Pál «Oda-vissza» c. zenés-komédiájának bemutatását, mind a sajtó, mind a közönség egyértelműen visszautasította. A visszautasítás érthető és jogosult volt, mert elismerjük, hogy aki *Hindemith* egyéb művét nem ismeri (és erre Budapesten eddig nem is volt alkalom), eme bemutatója után csak torzképet nyerhetett művészetéről, de szükségesnek találjuk egypár körülményre felhívni a figyelmet. Először is közönségünknek itthon alig van alkalma modern zeneszerzőket megismerni, így itélőképesége ezen a téren teljesen felmondja a szolgálatot. Legfeljebb nevet és boszszankodik ott, ahol közelebbi megismeréssel értéket is találhatna. Másodsor, a legnagyobb zeneszerzőknek is vannak értéktelenebb műveik és ha az ilyen kényelmes, üres frázisokkal dolgozó kritika, mint amilyen kevés kivétellel a napi sajtóé, véletlenül még sohasem hallott volna rólok, épen úgy «tehetség-telen dilettáns» munkájának bélyegezné ezeket mint *Hindemith* kis operáját.

Pedig *Hindemith* — ha képességei korántsem mérhetők össze a mi *Bartók* *Béla*nk zsenialitásával — a mai Németország zenéjének legtöbbet emlegetett